

Folkekirkens Grønne Omstilling 2026-2029

Indhold

1. Forord/Introduktion	2
Opbakningen til grøn omstilling.....	2
Resultater hidtil.....	3
2. Prioritering af fremtidige indsatser	4
Energiforbrug	6
Bygninger.....	8
Folkekirkens jorder.....	10
Indkøb	14
Affald.....	15
Transport.....	17
Kirkegårde.....	19
Inspiration og samskabelse	20
3. Klimaregnskab, ESG og folkekirkelig governance	22
4. Understøttelse af de lokale enheder.....	23
5. Afrunding: Folkekirkens Grønne Omstilling fra 2026	26
6. Proces- og tidsplan 2026-2029.....	27
7. Organisering.....	28
Styregruppe	28
Projektgruppe/sekretariat.....	29
Økonomi.....	29

1. Forord/Introduktion

Der er mere end nogensinde brug for, at en samlet folkekirke viser, at den vil den grønne omstilling og en ansvarlig, bæredygtig forvaltning af ressourcerne. 2030 er det år, det øvrige samfund orienterer sig imod i den grønne omstilling og i indsatserne for at nå det nationale mål om 70 % reduktion af CO₂-udledningen. Derfor kræver de kommende år også fra folkekirken en særlig opmærksomhed og målrettet indsats for aktivt at bidrage til den nationale målsætning.

Arbejdet i et menighedsråd er omfattende og ofte kompliceret. Vi hører det gang på gang. Forvaltning af bygninger især er en tung post. Det gælder også ansvaret for natur, miljø og klima. Få ting er enkle at gå til, men det meste er ukendt land med mange hidtil ubetrådte stier, hvor hverken folkekirken eller øvrige samfundsaktører endnu har gået. Der er brug for at bane vejen for de bæredygtige beslutninger og for realiseringen heraf ude i de enkelte provstier og menighedsråd.

For det er svært og tidskrævende for et menighedsråd at identificere de relevante muligheder og de rigtige løsninger. Erfaringen med at omstille er stadig begrænset, og i forvaltningen af kirkens bygninger, arealer og øvrige ressourcer gælder ofte specielle vilkår og anden lovgivning end for så mange andre bygninger. Kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk fra 2023 viser tydeligt, at der både fra energiområdet og fra hele bygningsområdet er store udledninger, der ikke kan ses bort fra. Den grønne omstilling kan koste noget i kroner, herunder i tabte indtægter. Her bør for eksempel være opmærksomhed på, om der er behov for nationale ordninger til udligning mellem dem på landet, der kan bidrage mest qua jorderne og dem i byerne, der ikke har lige så meget at bidrage med i omstillingen.

Det nemmeste er at overlade menighedsrådene til sig selv i en jungle af information, som ikke er målrettet dem. Men det vil ske på bekostning af den fremdrift og de resultater, der forventes af dem, af hele folkekirken – og som er nødvendige. Klimakrisen er ikke en forbipasserende trend, men barsk realitet.

Med denne programbeskrivelse adresseres folkekirkens primære udfordringer på klima- og miljøområdet, der anvises mulige løsninger og inviteres til fælles håndtering af den nødvendige grønne omstilling i folkekirken.

Opbakningen til grøn omstilling

I en undersøgelse foretaget af Landsforeningen af Menighedsråd blandt 303 menighedsrådsformænd fremgår det, at 95 % af de adspurgte vurderer, at deres menighedsråd gerne vil prioritere, så grønne tiltag bliver tilgodeset, og omkring 94 % mener også, at den grønne omstilling er vigtig for menighedsrådet¹. Kirke.dk spørger, i en undersøgelse fra 2022, 459 menighedsrådsformænd om, hvorvidt de mener, at folkekirken bør bidrage til regeringens mål om 70 % reduktion af CO₂-udslippet i 2030². Her svarer 95 %, at de er enten enige eller meget enige.

“Det er interessant, at så mange svarer, at folkekirken er en del af samfundet. Når man fra politisk niveau beslutter, at det er den her vej, man skal gå, så ser folkekirken sig selv som en vigtig samfundsinstitution, der kan bidrage til den grønne omstilling”

(Peter Lodberg, professor MSO på Teologi ved Aarhus Universitet, til kirke.dk)³

Rettes blikket udadtil, viser FUV's undersøgelse *Folket og folkekirken 2024*, at 68-69 % af folkekirkemedlemmer og befolkningen generelt mener, at folkekirken skal tage ansvar for sin del af CO₂-udledningen⁴. Alt i alt vidner det om, at den grønne omstilling er en dagsorden, der står højt for mange, og at der faktisk

¹ [Menighedsrådene og den grønne omstilling](#), Landsforeningen af Menighedsråd

² [Stor opbakning fra menighedsrådsformænd til den grønne omstilling](#), Kirke.dk, 19/4/22

³ Ibid.

⁴ Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter: *Folket og folkekirken 2024: Klima*, side 12

er forventninger til, at folkekirken forholder sig til klimaspørgsmålet og bidrager aktivt til at reducere sin udledning.

Sammen med klimakrisen i sig selv efterlader det folkekirken i et behov for forandring af forvaltningsansvaret. Der er presserende opgaver, som ikke tåler at blive overladt til sig selv, såfremt folkekirken skal løfte det samfundsansvar, der forventes på det grønne område. Positivt er det, at ønsket om at bidrage til løsningerne også er stort – og ligeledes er potentialet for at kunne det.

Broen herfra, som bringer folkekirken frem til realisering af potentialet, skal bygges af viden, værktøjer og vejledning samt motivation og fælles forankring.

Siden begyndelsen af 2022 har Folkekirkens Grønne Omstilling (herefter FGO) arbejdet for at fremme grøn omstilling i folkekirken lokalt og på landsplan, særligt med menighedsrådenes rolle og ansvar for øje. Det er sket gennem en målrettet, strategisk indsats, som afsøger relevant viden på fem udvalgte arbejdsfelter og videreformidler denne viden og vejledning til de menighedsråd, der skal træffe de lokale beslutninger. Der udvikles værktøjer, der gør arbejdet enklere at gå til. Sideløbende arbejdes ligeledes med at identificere og bearbejde de regler, cirkulærer og love m.v., der måtte spænde ben for, at folkekirken kan yde en effektiv indsats, omstille til mere bæredygtig drift og realisere potentialet for reduktion af CO₂-udledningen. Det hele sker med respekt for den særlige kulturarv, som kirken også har ansvaret for at værne om. Enkelt er det ikke, og FGO oplever stor efterspørgsel på viden og vejledning på området fra menighedsråd landet over.

Resultater hidtil

FGO har allerede nu opnået væsentlige resultater, og de første, vigtige sten er lagt til en vej mod betydelige grønne landvindinger i den danske folkekirke. For uddybende oversigt over opnåede resultater, se bilag med afrapporteringer 2022-2024. Som udpluk kan nævnes:

- **National kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene 2023** med udgivelse af tilhørende digitalt overbliksværktøj/klimadashboard til brug lokalt.
- **Udgivelse af GIS-kortværktøj med stor datasamling om folkekirkens jorder**, herunder fredninger, aktuel anvendelse, opmærksomhedspunkter og muligheder for omlægning til mere klima- og miljøvenlig arealanvendelse. Løsningen er udviklet i samarbejde med Plancenter Aalborg og ligger som en udvidelse til kirkeplan.dk.
- **Samarbejde med Danmarks Miljøportal om deling af data om folkekirkens arealer.** Miljøportalen anvendes af professionelle, herunder offentlige myndigheder, virksomheder m.v. i arbejdet med arealplanlægning og -omlægning.
- **Webinarer** afholdes løbende med relevante emner om alt fra energiforbrug i kirken, ladestanderbekendtgørelsen og biodiversitet på kirkegården til forvaltning af jorderne, affaldssortering og præsentation af klimakortlægningsresultater o.m.a. Webinarerne er velbesøgte og muligheden for at se optagelsen efterfølgende bruges af mange.
- **Udsolgt inspirationskonference** med 700 deltagere i maj 2022 med bred repræsentation af aktører i folkekirken, såvel menighedsråd som gejstlighed og kirkefunktionærer.
- **Udarbejdelse af transportpolitik for stiftsadministrationerne** i 2024.
- **Partnerskaber og samarbejder med eksterne organisationer**, herunder Aarhus Universitet, Klimaskovfonden, Danmarks Naturfredningsforening, WWF Verdensnaturfonden, Landsforeningen Praktisk Økologi, Dansk Miljømærkning, Tænk tanken Prospekt, Danmarks Miljøportal, GATE21, en række kommuner etc.
- **Temaaftener om grøn omstilling i alle landets stifter** afholdt i samarbejde med stiftsråd, distriktsforeninger og andre lokale kræfter.
- **Oplæg om grøn omstilling** for en lang række provstier, menighedsråd og mange andre.
- **Arrangør af debatter på Klimafolkemødet**, som årligt besøges af ca. 40.000 mennesker.

- **Synlighed: En lang række medieomtaler** af folkekirken som en aktiv medspiller i miljø- og klimakampen i såvel aviser som TV-kanaler.
- **Videns- og idébank: Produktion og deling af en lang række vejledninger, værktøjer, viden og inspiration** på hjemmesiden *folkekirkensgrønneomstilling.dk*. Denne er udformet som digital håndbog i brugervenligt format målrettet menighedsråd. Materialerne deles derudover via nyhedsbrev, sociale medier samt ifm. lokale og landsdækkende arrangementer, møder og workshops lokalt og landsdækkende.

2. Prioritering af fremtidige indsatser

Mange opgaver skal løses med få ressourcer. Der er brug for, at banen kridtes op og forhindringer fjernes, så de store potentielle reduktioner og øvrige grønne indsatser, der kan gøre en forskel for klima, miljø og biodiversitet, ikke får lov at ligge passive hen. I det følgende afdækkes de vigtigste arbejdsområder, fremtidige behov og folkekirkens særlige udfordringer. Derigennem gives et bud på, hvordan den grønne indsats kan prioriteres med størst effekt frem mod 2030.

Fra projektopstart primo 2022 og til nu har FGO indhentet værdifuld indsigt og erfaring fra menighedsråd, provstier, stifter og ansatte i folkekirken, der tydeliggør de fremtidige behov for understøttelse af en grøn omstilling. De forskellige arbejdsområder i dette afsnit er baseret på den erfaring samt konkret indsigt indhentet blandt andet fra:

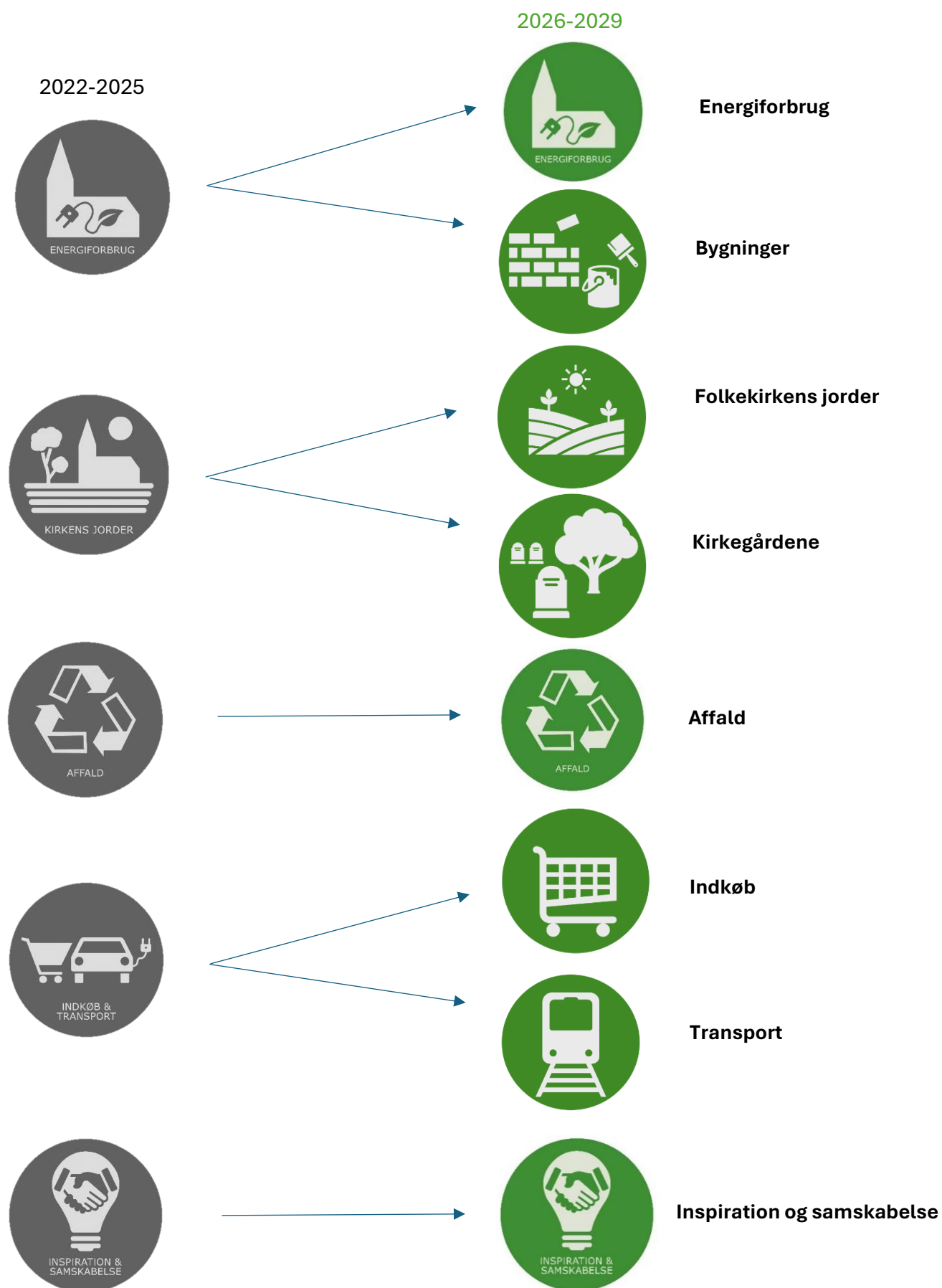
- **Kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk 2023**, som har bidraget med vigtig indsigt i, hvor skoen trykker mest og hvilke områder, der som følge deraf kræver højere prioritering end andre.
- **Interviews med fageksperter** for hvert af FGO's arbejdsområder, hvorigennem fremtidige muligheder, lovgivning og krav, udfordringer, trends og teknologier med relevans for folkekirken er undersøgt.

Af de oprindelige fem arbejdsfelter (*Jorder, Energiforbrug, Affald, Indkøb og transport samt Inspiration og samskabelse*) har flere vist sig mere omfattende end som så. Det findes derfor mest hensigtsmæssigt at inddele arbejdet i flere særskilte kategorier for at kunne yde den nødvendige målrettede og effektive indsats på de forskellige områder.

Denne opdeling illustreres i nedenstående figur. For hvert arbejdsområde følger analyse af:

- *Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier).*
- *Særlige omstændigheder for folkekirken.*
- *Mål – hvad bør målsætningen for folkekirken være?*
- *Midler – hvad er midlerne til at indfri målsætningen?*

Arbejdsområder for Folkekirkens Grønne Omstilling

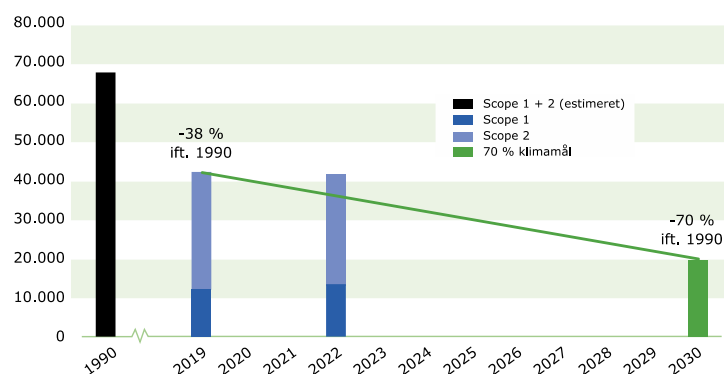

Energiforbrug

I arbejdet med folkekirkens over 4.000 bygninger har energiforbrug og nedbringelsen heraf haft et stort fokus. Det er et område, der appellerer til mange menighedsråd, idet der også ofte kan hentes væsentlige økonomiske besparelser. Kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk viser, at udledningen fra energiforbruget skal halveres inden 2030, hvis folkekirken selv skal nå det nationale 70 %-reduktionsmål. Med den kortlagte CO₂-udledning er det nødvendigt at øge hastigheden af reduktionen. Derfor bør energigennemgange, energioptimering og forsyning af grøn, vedvarende energi frem for fossile brændsler til opvarmning og energiforsyning prioriteres højt.

Udledning af CO₂ fra folkekirkens energiforbrug

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

På EU-plan er der stort fokus på energieffektivisering. Nye EU-direktiver som Energy Performance of Buildings Directive (EPBD) og Energy Efficiency Directive (EED) stiller bl.a. krav til offentlige bygningers energieffektivitet. Når den nye lovgivning bliver udmøntet i Danmark, er det vigtigt at vide, om kravene omfatter folkekirkens bygninger, eller på anden vis er relevante at forholde sig til. Samtidig med skærpede krav kommer der løbende nye teknologiske muligheder, herunder udbredelsen af varmepumper, fjernvarme og private solcelleanlæg med store potentialer for at sænke udledningen fra energiforbruget. Også nye teknologier til digital energimåling og intelligent energistyring til at optimere energiforbruget er på vej.

Særlige omstændigheder

Kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk har vist, at udfasning af fossile brændsler fra opvarmning, krematorier og kirkegårdenes maskiner er en af de mest presserende, konkrete indsatser for folkekirken med en potentiel reduktion på godt 11.000 ton CO₂ årligt. Det svarer til cirka halvdelen af den reduktion, der kræves for at nå det estimerede 70 %-mål. Hertil kan udledninger på energiområdet reduceres yderligere gennem effektivisering af energiforbruget og en øget brug af grøn strøm⁵.

- **Udfasning af fossile brændsler er dyrt og tidskrævende:** For folkekirken ligger en stor udfordring i udfasning af fossile brændsler til opvarmning. Især i kirkebygningerne er det en ofte omkostningstung og tidskrævende opgave, herunder særligt i hensynet til bevaringsværdier i og uden for kirken.
- **Skæv geografisk fordeling af grønne alternativer og økonomiske ressourcer:** Folkekirkens skæve fordeling af ressourcer og udgifter til bl.a. vedligehold og opvarmning af bygninger særligt mellem by og land, og en tilsvarende skæv fordeling i muligheden for at tilkoble sig fjernvarmenettet, efterlader nogle sogne og provstier med en særligt stor opgave og få ressourcer til at løse den.
- **Fravær af tilskudsmuligheder:** Mulighederne for at søge puljer eller fonde, der kan støtte omstillingen af opvarmningskilder i folkekirken, er særdeles begrænsede. Bl.a. er det i dag ikke

⁵ Kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene - Pixi-udgave, s. 16-18

muligt for menighedsråd at få del i Energistyrelsens puljer til energieffektivisering, som ellers er en mulighed for kommuner, private og virksomheder.

- **Utidssvarende varmecirkulære:** By-, Land- og Kirkeministeriets varmecirkulære af 1993 indeholder vejledninger og krav, som ifølge folkekirkens varme-, energi- og klimakonsulent Poul Klenz Larsen ikke altid kan efterleves med moderne klimavenlige opvarmningskilder som fjernvarme og varmepumper. Derudover er vejledningen til brug af affugtere, som for kirkerne er et klimavenligt alternativ, til grundvarmen, ikke tidssvarende.
- **Folkekirkens krematorier** har et stort fossilt energiforbrug særligt fra brug af gas i ovnene. Der er tilgængelige alternativer, men etiske og miljømæssige udfordringer kan forlænge en omstilling.
- **Løbende energioptimering** stiller krav til faglig viden og årvågenhed hos menighedsråd og ansatte med en risiko for, at potentielle besparelser går tabt.

Mål

Fossile brændsler skal erstattes af effektive lavemissions-energiløsninger som varmepumper, fjernvarme og el.

Elforbruget skal reduceres og i højere grad komme fra vedvarende energikilder.

Midler

- **Udfasning af fossile brændsler:** FGO vil understøtte udfasning af fossile brændsler, bl.a. ved at tydeliggøre de bedste alternativer og processen i en udskiftning samt ved at fremhæve og udbrede de mange gode eksempler fra menighedsråd og provstier.
- **Energioptimering:** FGO samler vejledning til menighedsråd og kirkepersonale om energibesparelser og god praksis og peger på, hvordan man kan benytte rådgivere og teknologi i processen.
- **Varmecirkulæret:** FGO har sammen med By-, Land- og Kirkeministeriet, stifternes byggegruppe og varme-, energi- og klimakonsulent Poul Klenz Larsen igangsat processen med en opdatering af varmecirkulæret fra 1993.
- **Tilskudsmuligheder:** FGO arbejder for at sikre tilskudsmuligheder til energioptimering og udfasning af fossile brændsler på lige fod med andre offentlige institutioner.
- **Dialog med krematorier** for at afklare, om/hvordan FGO kan understøtte krematorierne i grøn omstilling, herunder med fokus på forbrug af gas og køleanlæg m.v.

Bygninger

Grøn forvaltning af bygninger har længe primært været set som et spørgsmål om reduktion af energiforbrug til opvarmning og elektricitet. De senere år er der kommet et stigende fokus på bygningers samlede klimaaftik. Enorme mængder CO₂-udledning er nemlig forbundet med såvel produktion og transport af byggematerialer som selve byggeprocesserne. Byggearbejder, bygninger og forvaltningen heraf fortjener af samme grund et særskilt fokus, lige som energiforbruget behandles i en kategori for sig.

Kortlægningen af folkekirkens klimaaftik peger på, at forvaltningen af bygninger, herunder varetagelse af bygningernes stand, vedligehold, renovering og nybyggeri, er et område, der sætter tunge spor også i folkekirkens klimaaftik. Ifølge beregningerne vurderes ca. 50 % af hele folkekirkens samlede CO₂-udledning at komme fra denne type aktiviteter⁶.

Danskerne bygger på livet løs, og ikke sjældent hører vi om bygninger – sogne- og præstegårde⁷ ikke undtaget – som det efter sigende ikke kan betale sig at istandsætte, og som derfor bliver nedrevet til fordel for et flot nybyggeri. Undersøgelser viser dog, at renovering udleder 30-75 % mindre CO₂ per kvadratmeter end nybyggeri og koster ca. halvt så meget^{8,9}.

Heri ligger en meget vigtig formidlingsopgave; hele området kalder i høj grad på omstilling af både tanker og vanlig indstilling til området og på konkret vejledning til en mere ansvarlig forvaltning af bygninger med fokus på forlængelse af bygningernes levetid.

Det er uden tvivl et område, hvor heller ikke folkekirken kan fortsætte med at gøre, hvad den plejer. Emnet er et fælles samfundsproblem, der kræver omstilling snarest. Politisk ses derfor også et stigende fokus herpå, og der varsles stadigt flere krav og mere lovgivning. Der må nødvendigvis implementeres nye principper for valg af entreprenører, materialer og i beslutningsprocesserne omkring, hvorvidt der skal renoveres eller nedrives og bygges nyt.

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Livscyklusanalyser (LCA) bruges i stigende grad som en metode til at sammenligne produkter, systemer og serviceydelser, som bygger på brug af forskellige produkter. Herved indregnes den udledning, der stammer fra ressourceudvinding og produktion af byggematerialer, transport, nedrivning, byggeproces og brugsfase. Livscyklusanskuelsen afspejles i nye og kommende krav, der sættes til byggeriet, hvor man tidligere primært har målt et nybyggeris klimapåvirkning ud fra faktorer som energimærkning, isolering og indeklima.

- **Fra 2025 strammes klimakravene til alt nyt byggeri.** Det betyder bl.a. en lavere grænseværdi for byggeriets CO₂-udledning over hele livscyklussen. Grænseværdierne vil strammes løbende frem mod 2029¹⁰, og de fleste bygninger er omfattet.
- **Der er fra 2024 nye krav om større genanvendelse** og genbrug af materialer ved nedrivninger og i større renoveringer¹¹.

⁶ Kortlægning af folkekirkens klimaaftik og biodiversitet på kirkegårdene, Pixi-udgave, side 19-20

⁷ MAA'ere går til kamp mod nedrivning af præsteboliger

⁸ Rapport: Analyse af CO₂-udledning og totaløkonomi i renovering og nybyg, Rambøll 2020

⁹ Rapport: Renovering er bedst for klimaet, RealDania 2024

¹⁰ Ny aftale stiller ambitiøse klimakrav til nyt byggeri - Social-, Bolig- og Ældreministeriet (sm.dk)

¹¹ Bekendtgørelse om håndtering af affald og materialer fra bygge- og nedrivningsarbejde (retsinformation.dk)

Særlige omstændigheder

Ældre og bevaringsværdig bygningsmasse stiller krav til vedligehold: Folkekirkens bygningsmasse er i overvejende grad af ældre dato og underlagt særligt strenge krav for at sikre bevaringsværdier. Det nødvendiggør løbende, nænsomt vedligehold af bygningerne, samtidigt med at de også skal understøtte de praktiske behov. Folkekirkens konsulenter, herunder varme-, energi- og klimakonsulenten, kongelige bygningsinspektører og Nationalmuseets konsulenter varetager en uhyre vigtig opgave i rådgivning af menighedsråd og som høringsparter i byggesager.

Stort ressourcekrav til menighedsråd: Ansvar for bygningernes vedligehold påhviler menighedsråd og kirkeværge og kan være en stor opgave, både hvad angår tid, økonomi og kompetencer.

Begrænset viden om bæredygtig bygningsforvaltning: Der er i folkekirken i dag en varierende men oftest begrænset viden om, hvordan vedligeholdelse og renoveringer udføres mest bæredygtigt, om bygge- og renoveringsprojekters klimabelastning, og hvordan man praktisk griber nye krav og ønsker til bæredygtighed i byggeri an, så de faktisk effektiviseres.

Byggebranchen selv skal også omstille sig: Man kan stadig langt fra regne med bæredygtighed som en selvfølge, når en håndværker-/entreprenøraftale underskrives, da det endnu ikke er den mest gængse eller billigste måde at bygge på. Samtidigt mangler næsten 9 ud af 10 privatansatte arkitekter vigtige kompetencer for at kunne løse opgaver inden for grøn omstilling¹².

Indeklima og skimmelsvamp: Kombinationen af gamle bygninger, ændrede brugsbehov og ønsket om at spare på energien kan give problemer med indeklimaet. Ifølge en opgørelse fra Kirke.dk var der i perioden 2018-2023 hele 276 sager om skimmelsvamp i folkekirken¹³, hvilket både er en økonomisk, klimamæssig og menneskelig belastning, når den efterfølgende sanering og renovering skal gennemføres. Ønsket om at undgå store og dyre renoveringer kan medføre en øget tilbøjelighed til at rive den gamle præstegård ned og bygge en ny, der kræver mindre vedligehold. Der er behov for større fokus på vedligeholdelse og renovering m.v. for at forebygge klimatunge nedrivnings- og nybyggesager.

Mål

Der skal sikres et passende miljø- og klimavenligt vedligeholdsniveau af folkekirkens bygninger, så levetiden forlænges og behovet for gennemgribende renoveringer og nybyggeri i videst omfang nedsættes.

I renoveringer og nybyggeri bør en lang levetid samt et lavt klimaaftryk over bygningens levetid efterstræbes tillige med hensyn til bevaringsværdier.

Midler

- **Fokus på bæredygtig bygningsforvaltning og vigtigheden heraf:** FGO vil indsamle og tilvejebringe brugbar og målrettet viden og vejledning om bæredygtig bygningsforvaltning, herunder både vedligehold, renoveringer og nybyggeri.
- **Samarbejder med professionelle på bygningsområdet:** FGO vil samarbejde med fagfolk, herunder de kongelige bygningsinspektører, Nationalmuseet, stifternes byggegruppe og det sandsynligvis kommende Folkekirkeligt Center for Middelalderkirker (FCM), om vejledning der tager hensyn til klima og miljø tillige med kulturværdi, bevaringsværdighed og kirkeliv.

¹² Undersøgelse: Arkitekter skriger på flere kompetencer inden for grøn omstilling (FAOD.dk, 16.05.2024)

¹³ Folkekirken har haft 276 sager om skimmelsvamp siden 2018 | Kirke.dk

- **Værktøjer og hjælp til at stille krav:** FGO vil udvikle værktøjer og vejledning i at stille krav til bæredygtighed i forbindelse med udbud af renoveringer og nybyggeri samt øvrige bygningsrelaterede arbejder til brug for menighedsråd og provstiudvalg.
- **Lovgrundlag og tidssvarende rådgivning:** FGO vil arbejde aktivt for at sikre, at viden om gældende lovgrundlag og den tilgængelige rådgivning skaber gode rammer for bæredygtig forvaltning af folkekirkens bygninger, bl.a. i samarbejde med folkekirkens konsulenter og stifternes byggegruppe. Herunder arbejde for, at der rådgives om bæredygtighed for hele bygningens livscyklus tillige med energieffektivitet.

Folkekirkens jorder

Folkekirken er med ca. 8.200 hektar landbrugsjord og ca. 2.800 hektar skov og enge en af landets allerstørste jordejere lige efter stat og kommuner. Med det følger et stort ansvar for, at disse forvaltes ansvarligt og bæredygtigt. Også fra omverdenen og politikere er blikket i stigende grad rettet mod folkekirkens arealer. Folkekirkens jorder står derfor fortsat som et arbejdsfelt, der fortjener fokus og en høj prioritering i folkekirkens grønne indsats.

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Der har længe været politisk opmærksomhed på folkekirkens jorder. Eksempelvis blev der i 2020 fremsat beslutningsforslag om, at alle kirkens jorder skulle drives økologisk. Med regeringens 2024-udspil om Grøn Trepårt og oprettelsen af ministerium til implementeringen heraf er der kommet meget stor fokus på alle jordarealer i Danmark.

I første omgang vil det i forlængelse af regeringens planer være frivillige aftaler, der økonomisk kompenserer lodsejerne for at omlægge landbrugsjord til en mere naturlig arealanvendelse.

Anvendelsesmuligheder, tilskudsmuligheder, krav og retningslinjer udvikler sig kontinuerligt og kræver en målrettet indsats at afdække og formidle. Udtagelse af lavbundsjord, skovrejsning, ekstensivering, multifunktionel arealforvaltning etc. er nogle af de seneste alternativer for kirkerne, og nye kommer hele tiden til. Hvis de lokale menighedsråd fuldt ud kender til de nuværende og kommende tilskudsmuligheder, er der altså gode muligheder for at få bistand, også økonomisk, til at omlægge til en mere naturlig arealforvaltning af markerne. Mulighederne er indtil videre frivillige, men det er generelt et område i stor bevægelse.

Særlige omstændigheder

- **Alle folkekirkens jorder har et decentralt ejerforhold.** Det er det enkelte menighedsråd, der bestemmer over egen jord. De ca. 8.200 ha landbrugsjord ejes af 537 lodsejere/menighedsråd og fordeles i alt på ca. 2.200 enkelte parceller. Med andre ord ligger folkekirkens jorder fordelt rigtig mange små steder, på i gennemsnit 4 hektar hver (~ 8 fodboldbaner). Lokalt kan de være med til at binde andre arealer sammen til større naturprojekter.
- **Manglende viden og kendskab til mulighederne:** FGO har hidtil kunne konstatere, at det er de færreste af de lokale lodsejere/menighedsråd, der selvstændigt kender til krav, muligheder, gevinster og knaster for deres jorder. Man gør oftest, som man plejer, og forlænger blot forpagtningssaftalen med bistand fra præstegårdskonsulenten.
- **Ulige tilskudsmuligheder ift. andre lodsejere og lovmæssige benspænd:** Eksisterende tilskudsmuligheder tilgodeser ikke menighedsråd på lige fod med andre lodsejere. Folkekirken kan

eksempelvis ikke umiddelbart modtage driftstilskud/EU-grundbetaling¹⁴ for jorder, der plantes til med skov.

- **Utidssvarende lovmæssigt fundament med ensidig rådgivning om konventionel landbrugsdrift:** Af folkekirkens landbrugsjord er ca. 17 % drevet økologisk (til sammenligning er ca. 40 % af statens og ca. 35 % af kommunernes jord drevet økologisk). I takt med forståelsen for vigtigheden af den grønne omstilling kontakter flere og flere menighedsråd i dag FGO for vejledning i arealforvaltningsalternativer til de konventionelle landbrugsaftaler. FGO vejleder om de forskellige kategorier af miljø- og klimavenlige arealforvaltningsalternativer (økologisk landbrug, skovrejsning, lavbundsprojekt, vedvarende energi etc.) og har udarbejdet omfattende informationsmateriale, webinarer og foredrag om dette. For yderligere lokal sagsbehandling med rådgiveransvar og forpagtningskontrakter etc. henviser FGO i dag menighedsrådene til præstegårdskonsulenterne, der ud fra lovgrundlaget skal rådgive menighedsrådene. Det er dog forbundet med en implicit problematik, da lovgrundlaget for præstegårdskonsulenter fortrinsvis tilsigter en landbrugsmæssig udnyttelse af arealet. Bekendtgørelsestekst¹⁵ og vejledninger er udarbejdet på et tidspunkt, hvor der ikke var samme arealforvaltningskrav med miljø- og klimahensyn og tilskudsmuligheder til lodsejeren som i dag.

Mål

Folkekirkens jorder skal i højere grad anvendes på måder, der mindsker den negative klima- og miljøpåvirkning og som værner om og fremmer biodiversiteten.

Midler

- **Opdatering af lovgrundlag for arealrådgivning:** FGO har sammen med By-, Land- og Kirkeministeriet og stifternes byggegruppe i sommeren 2023 igangsat det store arbejde med opdatering af lovgrundlaget og proces for sikring af fremtidig korrekt arealrådgivning af menighedsrådene. Rådgivere, som skal varetage rådgivning af menighedsrådene, skal ikke kun kunne rådgive om landbrugsdrift med indtægt for øje, men også mere miljøvenlige arealforvaltningsalternativer, f.eks. økologisk landbrug, skovrejsning, naturgenopretning, lavbundsprojekter, VE-forpagtning (vedvarende energi) etc. Således kan de lokale menighedsråd selv frivilligt vurdere, hvilken løsning, der er den bedste for dem. Arbejdet er igangsat i 2023 og forventes færdigt i 2026-27 med juridisk afdækning af knaster og muligheder, høringsfaser af eksisterende konsulenter, udbud af nye rådgivningsopgaver etc.
- **Muligheder for driftsstøtte:** FGO har juni 2024 indledt drøftelser med Landbrugsstyrelsen og SEGES (landbrugsspecialister og præstegårdskonsulenter) for sammen med By-, Land- og Kirkeministeriet at afdække muligheden for driftsstøtte/EU-grundbetaling, der udgør ca. 2.000 kr./ha/år. Så snart der findes mulige løsninger, vil FGO formidle og rådgive om dette til alle jordejende menighedsråd, så de kan stilles økonomisk på samme måde som alle andre lodsejere i forlængelse af Grøn Treparts arealindsats og stadig frivillige muligheder for mere miljø- og klimavenlig arealforvaltning.

¹⁴ SEGES: Notat udarbejdet til Folkekirkens Grønne Omstilling om menighedsråds muligheder for at søge om grundbetaling i forbindelse med skovrejsningsarealer, 23.08.24

¹⁵ Bekendtgørelse 955 med tilhørende vejledning om folkekirkens konsulenter, Retsinformation.dk

- **Rådgivning og vejledning om tilskudsmuligheder:** På lige fod med øvrige indsatsområder er der også for jorderne et udtalt behov for kontinuerlig vejledning om relevante tilskudsordninger og forvaltningsmuligheder, og hvordan disse kan benyttes af folkekirken.
- **Fortsat udvikling af GIS-kort for folkekirkens arealer:** FGO har sikret, at folkekirkens arealer er blevet kortlagt og essentielle data gjort tilgængelige på folkekirkens GIS-kort. Det er blevet et afgørende overbliksværktøj, både for det strategiske arbejde med arealerne og til at vurdere arealanvendelsesmulighederne lokalt. FGO vil forsætte arbejdet med at holde data opdaterede og løbende bringe dette overblik i spil for at sikre en øget klima- og miljøvenlig arealanvendelse af folkekirkens arealer.

Folkekirkelig klima-udligningsordning for jorderne

Ifølge tilbagemeldingerne fra de mange menighedsråd, der forvalter jord, er den største udfordring for omlægning af kirkernes jorder den manglende forpagtningsindtægt. Økonomien udgør for mange menighedsråd en uoverkommelig barriere.

I forbindelse med overvejelser om en eventuel folkekirkelig klima-udligningsordning har FGO bistået med nedenstående baggrundsmateriale. Materialet viser omfanget, hvis folkekirken skal omlægge en andel af sine landbrugsarealer, svarende til de nationale målsætninger for lavbundsprojekter og skovrejsning med Grøn Trepert:

- Der skal senest i 2045 plantes 250.000 hektar ny skov svarende til at udtage næsten 10 %¹⁶ af det samlede landbrugsareal.
- Senest i 2030 udtages 140.000 ha lavbundsgrunde inkl. randarealer svarende til ca. 80 %¹⁷ af det samlede dyrkede lavbundsareal

For folkekirkens arealer vil denne målsætning svare til:

2023	Samlet areal	Udtagningsmål	Udtagningsmål	Udtages til
Landbrugsareal i alt	8169 ha	10 %	817 ha ¹⁸	Skov
Heraf lavbundsareal	480 ha	80 %	384 ha	Våd natur

Økonomisk betydning

I takt med at flere af folkekirkens landbrugsarealer tilplanlægges med skov eller omdannes til natur, bortfalder indtægterne fra den tidligere bortforpagtning. De eksisterende støtteordninger til skovrejsning inkluderer ikke en tilsvarende indtægtskompensation, og hektarstøtten til udtagning af lavbundsarealer er ikke permanent. Derfor vil kirkerne også her efter en periode mangle en fast indtægt. Folkekirkens landbrugsarealer er ulige fordelt mellem de 10 stifter og mellem de enkelte menighedsråd. Udtagningen af

¹⁶ Ministeriet for Grøn Trepert: [aftale om implementering af et groent danmark endelig.pdf](#) Partierne er enige om, at ca. 10 procent af Danmarks samlede areal omlægges til natur og skov frem mod 2045 med aftalens samlede elementer. Arealomlægningen indebærer bl.a. udtagning af 140.000 hektar kulstofrige lavbundsgrunde, 250.000 hektar ny skov samt støtte til øvrig areal-omlægning, herunder vådområder og ekstensivering samt 100.000 hektar urørt skov.

Udtagning af 250.000 hektar til skov svarer til ca. 10% af det samlede dyrkede areal som ifølge Danmarks Statistik var 2,6 mio. hektar i 2024. [Det dyrkede areal - Danmarks Statistik](#)

¹⁷ Det samlede dyrkede lavbundsareal estimeres til at være 170.000 ha. Udtagning af 140.000 ha svarer til godt 80 %. Det er uklart, hvor stor en andel af udtagningsmålet der udgøres af randarealer, hvorfor 80 % er et konservativt estimat.

¹⁸ Styregruppen behandlede folkekirkens målsætninger for indsatserne på møderne 020323 og 260623. Det besluttedes, at målene skulle afspejle de nationale målsætninger. På daværende tidspunkt beregnedes målsætningen for arealet til skovrejsning som en 40 %-forøgelse af det eksisterende skovareal og udgjorde 1120 ha. Altså en anderledes metode end den nugældende i Grøn Trepert. Den nuværende metode vurderes mere korrekt, da den er tilsigtet en nedbringelse af landbrugsarealet og ikke tager udgangspunkt i det eksisterende skovareal.

landbrugsarealer kan derfor potentielt skabe en yderligere skævvridning mellem ligningsgrundlag og generelle udgifter.

Nedenstående tabel viser det estimerede potentielle bruttotab i årlig forpagtningsindtægt fordelt pr. stift uden potentielle kompensationer. I tabellen antages, at der er lige stor procentvis udtag i alle stifter.

Stift	Landbrugsareal (ha)	Heraf lavbund (ha)	Indtægt (gs)/ ha ¹⁹	<i>Tab i årlig forpagtningsindtægt</i>		
				<i>skov</i>	<i>lavbund</i>	<i>total</i>
Københavns Stift	69	0	4.089	-28.164 kr.	0 kr.	-28.164 kr.
Helsingør Stift	221	6	3.200	-70.722 kr.	-15.106 kr.	-85.829 kr.
Lolland-Falsters Stift	302	18	7.556	-228.475 kr.	-105.914 kr.	-334.388 kr.
Viborg Stift	519	17	3.201	-165.976 kr.	-44.583 kr.	-210.560 kr.
Fyens Stift	552	6	5.168	-285.313 kr.	-24.914 kr.	-310.227 kr.
Aarhus Stift	936	62	4.204	-393.318 kr.	-209.504 kr.	-602.821 kr.
Roskilde Stift	1099	32	4.291	-471.760 kr.	-109.502 kr.	-581.262 kr.
Aalborg Stift	1178	78	3.585	-422.331 kr.	-223.050 kr.	-645.381 kr.
Haderslev Stift	1435	45	4.201	-602.872 kr.	-150.158 kr.	-753.029 kr.
Ribe Stift	1858	216	3.453	-641.466 kr.	-597.694 kr.	-1.239.160 kr.
Hovedtotal	8169	480	4.295	-3.310.397 kr.	-1.480.424 kr.	-4.790.821 kr.

Såfremt det måtte være ønskeligt, bistår FGO gerne med både udvikling og bistand til driftsadministration af en ordning, der fagligt korrekt og på enkel vis kan håndtere eventuelle driftsøkonomiske kompensationer. På baggrund af indhentede erfaringer fra tilsvarende ordninger estimeres opgaven overkommeligt at kunne løfte, dels af FGO (fagligt) og dels indkøb af ekstern administrativ bistand i f.eks. Folkekirkens Administrative Fællesskab etc.

¹⁹ På baggrund af tal fra det konsoliderede regnskab for menighedsråd og provstiudvalg 2023 modtaget fra By-, Land- og Kirkeministeriet. Beregnet som stiftets samlede indtægt på kontopost "Forpagtningsindtægter og EU-støtte" divideret med stiftets samlede landbrugsareal.

Indkøb

I rapporten Kortlægning af folkekirkens klimaaftryk dækker kategorien *Scope 3* alle indkøb, herunder også nyanskaffelser af bygninger, renovering mv. (nu udskilt i særskilt kategori om bygninger, jf. foregående afsnit). Kategorien løber tilsammen op i en udledning omtrent fem gange større end den fra folkekirkens energiforbrug (*Scope 1* og *2*) alene²⁰.

Derfor er der på indkøbsområdet rigtig grund til at have fokus på en højere grad af bevidsthed om et givent indkøbs klimaaftryk, og hvordan man i indkøbsbeslutninger kan handle mere bæredygtigt gennem omtanke for de klima- og miljøomkostninger, der er ved indkøbet. Det indebærer en forståelse for et produkts livscyklus.

Et produkts livscyklus henviser til de samlede omkostninger ved en vare eller tjenesteydelse i løbet af dens levetid – inklusive produktion og transport, samt når man senere ønsker at skille sig af med det pågældende igen. Derfor er indsatsområderne Indkøb og Affald også i sidste ende tæt forbundne, og en generel øget bevidsthed herom vil i sig selv understøtte en mere cirkulær tilgang ifm. nyanskaffelser.

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Lovgivningsmæssigt i både Danmark og EU er der et stort fokus på bæredygtige indkøb. Eksempler er Green Claims (der dybest set handler om at undgå greenwashing af produkter), digitale produktpas og virksomheders CSRD-rapporter. De lovmæssige tiltag gør det muligt for folkekirken i højere grad end hidtil at foretage bæredygtige indkøbsbeslutninger, idet mange af nævnte krav handler om større gennemsigtighed ift. de enkelte produkters klima- og miljøpåvirkning. De vil med andre ord medføre mere klar oplysning til forbrugerne om produkternes klima- og miljøpåvirkning.

Vigtig er opmærksomheden på, at alle statslige institutioner via *Cirkulære om indkøb i staten*²¹ er forpligtede til at arbejde med de fastlagte standarder i *Charter for godt og grønt indkøb* (udgivet af Økonomistyrrelsen²²). Heri fremgår en række fælles kvalitetsstandarder for professionelt indkøb. Folkekirken er en statsstøttet institution, og selv om den ikke er direkte forpligtet til at efterleve chartrets standarder, anbefales det at orientere sig i retning af disse fælles standarder på lige fod med de statslige enheder.

Særlige omstændigheder

- **Ingen obligatoriske indkøbsaftaler.** Indkøbere for statslige institutioner er ifølge cirkulæret om indkøb i staten forpligtede til at være kunder på Statens Indkøbsprogram. Folkekirken er kunder på indkøbsprogrammet, men det er frivilligt for de enkelte provstikontorer og menighedsråd om de vil registreres som kunder. Frivilligheden sikrer muligheden for lokalt samspil og indkøb, men betinger også at viden om bæredygtighed, produktvalg, certificeringer etc. formidles lokalt.
- **Manglende indkøbsdata.** Til kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet blev indkøbsdata indsamlet via artskontoplanerne. Her er det ikke muligt at skelne mellem hvilke produkter, der f.eks. har miljømærker, høj kvalitet og lang levetid eller er økologiske. Artskontoplanerne er ikke særligt detaljerede, og derfor er det en udfordring at måle om f.eks. menighedsrådenes indkøb er bæredygtige.
- **Manglende indkøbspolitikker:** Enkelte provstier og sogne kan have udarbejdet lokale indkøbspolitikker, der tilgodeser hensyn til klima, miljø, produkternes levetid mv. Så vidt vides har der

²⁰ Kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene, pixiudgaven s. 19

²¹ Cirkulære om indkøb i staten, Retsinformation.dk

²² Charter for godt og grønt indkøb, Økonomistyrrelsen, april 2023

dog i folkekirken ikke været fokus på indkøbspolitikker for bæredygtige indkøb, og FGO's indtryk er, at der i de færreste sogne eksisterer en indkøbspolitik.

Mål

Folkekirkens indkøb skal i højere grad ske under hensyntagen til produkternes og forbrugets negative klima- og miljøpåvirkninger med henblik på at minimere disse.

Midler

- **Indkøbspolitikker:** FGO vil hjælpe med viden, vejledning og enkle principper at gå efter, når der købes ind, f.eks. Svanemærket og EU-blomsten m.m. Således skal det være håndgribeligt for f.eks. et menighedsråd at balancere økonomi med kvalitet, bæredygtighed, tidsforbrug, produktions- og arbejdsforhold uden at generere unødigt ekstraarbejde. Desuden skal mulighederne for en fælles folkekirkelig indkøbspolitik undersøges.
- **Formidling om indkøbsaftaler:** FGO vil undersøge mulighederne for, hvordan sognene frivilligt kan benytte Statens indkøbsaftaler med henblik på mere bæredygtige indkøb og formidle viden og vejledning til at benytte denne mulighed.
- **Indkøbsdata:** FGO vil undersøge muligheden for og effekt af implementering af nye opdelinger af kategorier i artskontoplanen, der vil gøre det mere retvisende, når udledningskilder blandt indkøb skal lokaliseres. Eksempelvis at det kan registreres, når der købes ind efter miljømærkningerne.
- **Evt. genbrug i kirkerne:** F.eks. materialer til renovering, møbler, udstyr og genbrug af inventar og andet mellem kirker

Affald

Affaldsbekendtgørelsen²³ trådte i kraft i januar 2023 og medførte, at det er lovpligtigt for alle folkekirkelige enheder at sortere affald, så det kan genanvendes. De har desuden også ansvaret for bortskaffelse af det sorterede affald. Tilbage i januar 2023 satte FGO fokus på denne nye bekendtgørelse med et redegørende skriv om dens betydning for folkekirkens enheder, en tjekliste til at komme i gang samt et webinar. Over 200 deltog, og webinaret, der blev optaget, er blevet genseet knap 700 gange.

Arbejdsområdet fortjener fortsat opmærksomhed og videre facilitering. Dels er det lovpligtigt, at der sorteres affald i kirkerne, og dels har det en stor positiv betydning for klima og miljø, når affald genanvendes.

Affald er på mange måder et særligt område, der trækker tråde ind i emner som f.eks. indkøb, kirkegårdsdrift, byggeri og renovering. Derfor er anbefalingen fra FGO, at affaldshåndtering også tænkes ind allerede i indkøbssituationerne for derved at understøtte en mere cirkulær økonomi. Det kan være ved genanvendelse af materialer eller endnu bedre, affaldsforebyggelse ved at indkøbe produkter af god kvalitet samt produkter, der f.eks. kan repareres eller opgraderes.

²³ Bekendtgørelse om affald, LBK nr. 2512 af 10/12/2021, Retsinformation.dk

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Lovgivning for affaldssortering, håndtering og bortskaffelse strammes fra 1. januar 2025²⁴. Tilsynet med virksomhedernes håndtering af affald øges, hvilket betyder, at affaldstilsynet ikke længere vil være placeret under kommunerne, men Miljøstyrelsen. Styrelsen foretager risikobaserede affaldstilsyn på baggrund af indberettede data til det fælles affaldssystem og data i CVR-registret. Det betyder, at menighedsråd, der endnu ikke har implementeret affaldssortering, kan risikere sanktioner, påbud eller bøde. Omfanget af straffen er endnu uvist.

Særlige omstændigheder

- **Manglende implementering af affaldsbekendtgørelsen.** Det er uvist, hvor mange sogne, der har fået implementeret gode og brugbare løsninger for affaldshåndtering. Baseret på samtaler med menighedsrådsmedlemmer og ansatte i kirken samt en ekspert på området, er det FGO's vurdering, at antallet potentielt er lavt.²⁵ Kirkens ansatte er naturligt dem, der står for den daglige drift og tilsyn med kirken og øvrige bygninger og arealer. Derfor er det naturligt, at arbejdet med affaldssortering og bortskaffelse hører under deres arbejdsopgaver.
- **Manglende efterlevelse i brugerskaren:** Selv når affaldssorteringen er implementeret efter reglerne, er det mange steder en udfordring i praksis at efterleve ordningen i bygninger, som anvendes af en bred skare af affalds-ydere: medarbejdere, frivillige og deltagere til aktiviteter og arrangementer i og omkring kirken.
- **Manglende hensyn til cirkulære principper.** I kirkens gamle bygninger, som f.eks. indeholder antikke møbler og kulturgenstande, er vedligehold og livstidsforlængelse ikke fremmede begreber. Alligevel er det en udfordring for ansatte og folkevalgte altid at prioritere reparation, genbrug og genanvendelse, da dette er tidskrævende og nogle gange også i strid med vaner og adfærdsmønstre.
- **Tidskrævende at kompostere på kirkegården.** Affaldssortering på kirkegårde giver anledning til udfordringer. Særligt er det brugen af plast, metal og andre ikke-nedbrydelige materialer i kirkegårdspynt, som gør det meget tidskrævende for kirkegårdsansatte at sortere affald.

²⁴ Affaldstilsyn - Miljøstyrelsen (mst.dk) (besøgt 11.09.2024)

²⁵ Vurdering fra Marie Carlsen Ravnmark, Teknik- og Miljøforvaltningen i Københavns Kommune. Marie har foretaget affaldstilsyn med 17 kirker i Københavns Kommune. (samtale 02.09.2024)

Mål

Affald skal så vidt muligt undgås og minimeres, hvor det er muligt.

Produkter eller dele af produkter, der stadig er genanvendelige, skal doneres eller videre-sælges.

For det affald der ikke kan undgås, skal folkekirken leve op til affaldsbekendtgørelsen. Også på kirkegården skal affald sorteres, og grønt affald skal så vidt muligt genanvendes lokalt.

Midler

- **Implementering af affaldsbekendtgørelsen:** FGO vil understøtte lokale enheder i at affaldsbekendtgørelsen efterleves, og at der skabes adfærdsændringer på området. Dette gøres bl.a. ved at kommunikere og vejlede f.eks. via nyhedsbrev og webinar om den nye stramning. FGO vil desuden fortsætte dialogen om opkvalificering af kirkens ansatte med folkekirkens brancheudvalg.
- **Hensyn til cirkulære principper.** Der findes i stigende grad muligheder for at skille sig af med tidligere indkøbte produkter på en måde, hvor man understøtter en cirkulær økonomi. Det gælder bl.a. elektronik, byggematerialer, kontormøbler og meget andet. FGO vil udbrede viden om dette og understøtte lokale folkekirkelige enheder i at samarbejde med virksomheder og organisationer, der opkøber genanvendeligt affald.
- **Kompostering på kirkegården.** FGO vil i dialog med landets store blomsterforhandlere (Interflora, Salling Group, Coop, Dagrofa m.fl.) med henblik på at deres udsalg af kirkegårdspynt bliver komposterbart. Dette gør det lettere for kirkegårdsansatte at affaldssortere samt kompostere lokalt. Tiltaget er inspireret af det gode initiativ om en mærkningsordning for komposterbar kirkegårdspynt, der udsprang i Favrskov Provsti og siden har spredt sig til flere provstier.²⁶ FGO vil desuden udbrede viden om lokal kompostering og anvendelse af denne.

Transport

De fleste transportmidler baseres stadig på fossile brændstoffer og er på lige fod med opvarmingskilder og energiproduktion et vigtigt fokuspunkt for at minimere CO₂-udledningen. På den baggrund formulerede partnerskabet bag FGO oprindeligt disse målsætninger på transportområdet:

- *Varetransport i folkekirken skal være så miljørigtig som muligt.*
- *Persontransport i folkekirken skal være så miljørigtig som muligt.*

Kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk viser, at udledningen fra transport dog udgør en beskeden post for menighedsrådene, svarende til omkring 1 % af folkekirkens samlede CO₂-udledning. Ikke desto mindre er det (fortsat) vigtigt at forholde sig til transport, særligt med fokus på adfærdsændringer. Vi skal øge bevidstheden om klimahensyn, når arbejde gør det nødvendigt at transportere sig, så det bliver naturligt i hverdagen at tage stilling til mængden og formen af transport.

²⁶ Kirkegårde vil være grønnere: Opfordrer til at købe bæredygtige buketter til gravstedet | Indland | DR (besøgt 12.09.2023)

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Elektrificering af både den offentlige transport og private køretøjer sker med en stigende hastighed. Det betyder både nye elektriske intercitytog fra 2027, et stigende antal elbusser og en forventning om 1,6 mio. elbiler på de danske veje i 2030²⁷. De mange elbiler betyder, at det også i højere grad bliver nødvendigt, at der er adgang til ladestander ved folkekirkens embedsboliger. Herudover er der i ladestanderbekendtgørelsen krav om, at der opsættes mindst én ladestander/udtag ved folkekirkens parkeringspladser med mere end 20 pladser, gældende fra 1. januar 2025. Allerede i 2027 skærpes kravet til én ladestander/udtag pr. 10. parkeringsplads for parkeringspladser med mere end 20 pladser²⁸.

Særlige omstændigheder

- **Afvejning mellem praktikalitets- og bæredygtighedshensyn.** Det vil ofte ikke være muligt at undgå transport i forbindelse med varetagelse af tjeneste, og mange steder er offentlig transport ikke en reel mulighed. Dertil kommer økonomiske og tidsmæssige forhold, der kan vægte højere, når også hvervet skal kunne udføres på en tilfredsstillende måde for den enkelte; om man er graver, præst eller administrativ medarbejder. Der kan f.eks. også være behov for samtaler under transporten, der ikke kan tages i andres selskab, hvorfor kørsel i egen bil er mest hensigtsmæssigt. Arbejdskørsel foregår i langt hovedparten i private køretøjer.
- **Kørsel i fossilbiler.** Langt størstedelen af tjenestetransport i bil blandt folkekirkens ansatte foregår i privatbiler, hvorfor en CO₂-reduktion forudsætter, at folkekirkens ansatte vælger at udskifte fossilbiler til elbiler eller benytter andre alternativer.

Mål

CO₂-udledningen fra folkekirkens transport skal mindskes.

Midler

- **Overvejelser i forbindelse med transport:** I forbindelse med tjenesterejser, mødeaktivitet og opgavevaretagelse i øvrigt vil FGO gennem oplysning opfordre folkekirkens ansatte til at:
 - vurdere, om transporten er nødvendig
 - overveje, hvilken transportform man bruger
 - inddrage klimaaspektet, når man selv er mødearrangør o.l.
- **Opgørelse af CO₂-udledningen fra transport:** Ved hjælp af vejledning og værktøj fra FGO kan regnskabsmæssige enheder lave en årlig opgørelse af den estimerede CO₂-udledning fra enhedens transport. På baggrund af den første opgørelse kan enheden sætte et reduktionsmål for året efter og løbende følge op på, om enhedens CO₂-udledning fra transport mindskes over tid. FGO vil vejlede om beregninger og reduktionsmål.
- **Bidrag til den nationale klimaindsats:** Når det er fundet nødvendigt at transportere sig, kan man vælge at "udligne" den CO₂-udledning, der er sket ved transporten ved at bidrage til den nationale klimaindsats for reduktion af drivhusgasudledning i forbindelse med transport. FGO vil kvalificere forskellige muligheder for klimabidrag og vejlede herom.

²⁷ Mobility Denmark - [Markant opjustering af forventninger til antal elbiler i Danmark](#) - Mobility Denmark

²⁸ Elbilviden.dk - [EU: Flere ladestander ved bygninger — Nyheder — elbilviden.dk](#)

- **Transportpolitik for stiftsadministrationerne:** Med bistand fra FGO har stifterne udarbejdet en transportpolitik gældende for stiftsadministrationerne (som ikke indgik i klimakortlægningen) for at reduceres deres CO₂-udledning ved transport. Den indeholder overvejelser om nødvendigheden af transport, valg af transportmiddel etc. Denne tilgang kan med fordel udbredes til og inspirere resten af folkekirken.

Kirkegårde

Verden befinder sig lige nu i en biodiversitetskriser, hvor levesteder for dyr og planter ødelægges drastisk og arter forsvinder med høj fart. På en traditionel kirkegård, hvor bl.a. en stor del af arealet er dækket af perlegrus, og hvor græsset, kirkedigerne og hækene plejes intensivt, er der ikke meget plads til biodiversiteten. Dog ser vi en positiv udvikling på mange kirkegårde. Flere steder prioriteres hjemmehørende planter, kvashegn etableres, gamle træer bevares, tomme gravsteder tilplantes med stauder, vandhul etableres og mange flere initiativer, der tilgodeser levesteder for dyr og planter, vinder frem. Dette bør ske i en respektfuld balance for de forskellige ønsker, der måtte være til begravelsesformer og kirkegårdenes kulturarv.

Fremtidige krav og muligheder (lovgivning, trends og teknologier)

Kirkegårdene kan spille en vigtig rolle i at fremme biodiversiteten i Danmark, især på grund af deres kontinuitet og uforstyrrede karakter, som giver en særlig mulighed for at danne ramme om unikke levesteder for dyr og planter. Når der på kirkegårdene skabes plads til biodiversiteten, kan de fungere som spredningskorridorer for forskellige arter, fordi folkekirkens kirkegårde ligger som et finmasket net spredt over hele landet med ofte kun få kilometers afstand imellem.

Fra kirkegårdenes side efterspørger man i højere grad end tidligere udviklingsplaner, som inkluderer skov- og naturafdelinger, der kan bruges som begravelsespladser, og hvor niveauet af vedligehold er lavt²⁹, men hvor biodiversiteten er høj.

Udviklingsplanerne skal både tage hensyn til, at der skabes bedre vilkår for biodiversiteten på kirkegårdene, men også til sognenes ønsker om at tilbyde alternativer til den traditionelle urne- og kistebegravelse på kirkegården.

Særlige omstændigheder

- **Dårlige vilkår for biodiversitet:** Kirkegårdene kendetegnes bl.a. ved intensiv pleje og høj grad af belægning med grus og fliser, hvilket skaber dårlige vilkår for dyreliv, insekter og fugle. At skabe rum for mere biodiversitet medfører ændrede arbejdsgange for de kirkegårdsansatte og bryder med det traditionelle udseende på kirkegården.
- **Udledning fra fossile brændsler fra kirkegårdens maskiner:** Ifølge kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene udgør CO₂-udledningen fra benzin, diesel og flaskegas ca. 16 % af folkekirkens samlede udledning fra fossile brændsler.³⁰ Dette stammer primært fra kirkegårdens forbrug til diverse maskiner, gasbrændere m.v.

²⁹Samtale med Karin Corfitzen, landskabsarkitekt og kirkegårdskonsulent i Roskilde Stift (02.09.2024)

³⁰ Kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegården, 2024, side 15

Mål

På kirkegårdene skal natur og biodiversitet fremmes i samspil med kirkegårdens funktion, naturmæssige og landskabelige værdier.

CO₂-udledning fra driften af kirkegården skal reduceres

Midler

- **Bedre vilkår for øget biodiversitet:** FGO vil understøtte etableringen af mere biodiversitet ved at inddrage både menighedsråd og kirkegårdsansatte, da det er vigtigt at alle parter forstår og prioriterer en evt. omlægning. FGO vil i samarbejde med eksperter arrangere og invitere til webinarer og kursusdage. Desuden fortsat sikre, at der er fokus på området til større konferencer, årsmøder mv.
- **Flere alternative begravelsespladser:** FGO vil understøtte etableringen af skov- og naturafdelinger, som samtidigt fremmer biodiversiteten, bl.a. ved at dele *best practice*-metoder fra landets kirkegårde og dermed opfordre sognene til at tilbyde flere alternative begravelsessteder.
- **Elektrificering af maskiner og køretøjer:** FGO vil understøtte udfasning af brugen af fossile brændsler til kirkegårdens køretøjer, maskiner og i ukrudtsbekæmpelse samt overgang til en øget elektrificering af de nødvendige køretøjer og maskiner på kirkegårdene.
- **Mere naturpræget kirkegårdsdrift:** FGO vil oplyse om muligheder for en mere ekstensiv/naturpræget drift af kirkegårdsarealerne, som vil gøre bestemte typer af maskiner/værktøjer unødvendige.

Inspiration og samskabelse

Inspiration, samskabelse og mening i samspil mellem mennesker er ikke målbart i et CO₂-regnskab. Men det spiller som arbejdsfelt i FGO en afgørende rolle. Ikke blot i at understøtte de øvrige indsatser via kommunikation af viden, værktøjer og vejledninger, men også i at skabe positiv synergi omkring indsatserne. Herigennem vil inspirationen og motivationen brede sig, såvel internt i folkekirken som ud til eksterne aktører – politikere, organisationer og borgere. Den udveksling er uvurderlig for folkekirkens samlede grønne indsats.

For langt hen ad vejen er det motivationen, der skaber drivkraften. Mennesker motiveres grundlæggende af det, der giver mening, og som ligger dybere end tørre tal og trin-for-trin-vejledninger. I folkekirken møder vi andre dimensioner og en anden fortælling om den verden, vi lever i, end den der afspejles i økonomi, politik, naturvidenskab og ingeniørkunst.

Med kommunikation som det uundværlige middel er det som arbejdsfelt både det kit, der binder hele folkekirkens grønne indsats sammen og den faktor, der gearer indsatsen med positive synergier til følge. Folkekirken kan være med til at understrege det fælles ansvar for at give jorden og naturen videre til kommende generationer, så de får mindst lige så gode livsmuligheder, som vi selv har fået. Og ansvaret for at søge at leve på en måde, som ikke forstærker de klimaforandringer, der allerede nu driver familier på flugt i andre dele af verden.

For folkekirken ligger der en vigtig opgave i at invitere indenfor i denne erkendelse og i fællesskabet omkring den, at dele ud af egen indsigt og erfaringer til glæde for andre. Nogle helt særlige – positive –

omstændigheder giver folkekirken nogle muligheder, som andre ikke har i samme grad; de kan med fordel bruges i den grønne omstilling.

Særlige omstændigheder

- **Danmarks største fællesskab:** Folkekirken er Danmarks største trossamfund og civilsamfundsorganisation. Det giver en stor naturlig berøring med hele befolkningen, både i mødet mellem mennesker og ift. offentlige parter og private virksomheder.
- **Et særligt sprog:** Kirkens sprog taler ikke kun til menneskers forstand, men åbner gennem liturgi, sang og poetisk sprog også for erkendelsesdimensioner, der giver modspil og liv til det rationelle og videnskabelige aspekt af vores eksistens og adfærd i verden.

Mål

Folkekirkens grønne indsats skal være synlig eksternt, en aktiv stemme i klima- og miljødebatten og et foregangseksempel for det øvrige samfund.

Folkekirkens organisation skal internt mærke motivationen, styrken og vigtigheden af fællesskab, fælles forankring og fælles handling på det grønne område.

Midler

- **Synlighed i organisationen:** Skabe opmærksomhed internt, herunder blandt menighedsråd og kirkefunktionærer, på de mange tilgængelige ressourcer og muligheden for rådgivning og sparring, som tilbydes via FGO.
- **Lokale ambassadører for grøn omstilling:** Lokale ambassadører, herunder f.eks. ansatte og frivillige i folkekirken og andre lokale aktører, kan være med til at motivere til grønne indsatser og til at styrke den lokale forankring af den grønne omstilling via medborgerskab og inddragelse af lokalsamfundet i kirkens arbejde med grøn omstilling.
- **Videndeling:** Dele viden om folkekirkens muligheder for grønne tiltag inden for de forskellige arbejdsområder samt vejledning og værktøjer til at tage fat på dem.
- **Inspiration og erfaringsdeling:** Dele cases, erfaringer og solstrålehistorier fra sogne, provstier og stifter over hele landet for at inspirere og skabe sammenhold og motivation ved bevidstheden om, at der løftes i flok; den grønne indsats er noget, folkekirken gør sammen.
- **Åben ressourcedeling:** Værktøjer og viden stilles til rådighed for offentligheden (eksempler herpå er GIS-kortet samt data om folkekirkens jorder til brug for professionelle på Danmarks Miljøportal).
- **En aktiv stemme:** FGO medvirker som arrangør ved klimafolkemøder og andre offentlige arrangementer.
- **Ekstern synlighed:** Skabe opmærksomhed og debat om folkekirkens grønne indsatser i eksterne medier.

- **Partnerskaber og samarbejder** med eksterne organisationer, f.eks. Klimaskovfonden, Danmarks Naturfredningsforening, GATE21, WWF Verdensnaturfonden, regioner, kommuner m.fl.
- **Politisk arbejde**, herunder f.eks. dialogmøder med folketingets kirkeordførere og indsatser for opdatering af relevante lovgrundlag.

Inspiration og samskabelse er som centralt arbejdsfelt med til at sikre, at indsatserne, såvel fra projektgruppens hånd som i lokalt regi, når videre ud og bliver til hjælp og inspiration for andre. Det gælder dels internt i folkekirken landet over, dels i udvekslingen med eksterne aktører – borgere i lokalområdet, nabo-fællesskaber, politikere, organisationer, kommuner og virksomheder – som herigennem ser, at folkekirken er en ansvarlig aktør og seriøs samarbejdspartner også på det grønne område.

Igennem ovenstående indsatser er FGO med til at prikke hul i de siloer, der måtte skabe afstand mellem politikere og borgere, og med til at tegne billedet af en nutidig folkekirke, som går foran, tager ansvar og rækker hånden ud til det samfund, den er en del af.

3. Klimaregnskab, ESG og folkekirkelig governance

I dag arbejder alle større organisationer og virksomheder aktivt med grøn omstilling som en del af deres overordnede strategi for bæredygtighed. Med indførelsen af EU-direktivet Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), er der kommet fælles krav til virksomheders rapportering om bæredygtighed³¹. CSRD har til formål at sikre, at rapporteringen bliver relevant, sammenlignelig og pålidelig. CSRD omfatter ESG-principperne (Environmental, Social, Governance), som er centrale for at strukturere arbejdet med bæredygtighed. E handler om klima- og miljømæssige hensyn, S omfatter sociale forhold og arbejdsforhold, og G dækker ledelsesmæssige og organisatoriske strukturer. F.eks. stiller CSRD krav til rapportering af klimaregnskab samt transitionsplaner for at nå Parisaftalens mål om at begrænse temperaturstigningen til maksimalt 1,5 grader.

CSRD er et lovkrav for større, børsnoterede virksomheder fra 2025, men fortsat frivillig for folkekirken. Det er dog relevant for folkekirken at orientere sig mod CSRD og overveje, hvordan principperne herfra kan benyttes aktivt. I takt med at kravene udvides til at omfatte flere typer virksomheder og organisationer, er det vigtigt for folkekirken at være på forkant med udviklingen.

I forlængelse af kortlægningen af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene er en klar anbefaling fra Provice, som stod bag udførelsen af undersøgelsen, at se på governance i folkekirken som en vigtig vej til at realisere de nødvendige forandringer og nå de langsigtede mål³². Styregruppen er ansvarlig for en evt. tematisk drøftelse af governance i folkekirken – hvad er muligt og på hvilken måde.

Målet er, at folkekirkens forskellige organisatoriske niveauer understøttes bedst muligt i arbejdet med grøn omstilling, så folkekirken i fællesskab kan arbejde med at minimere CO₂-udledning og negativ miljøpåvirkning samt skabe bedre vilkår for biodiversiteten.

³¹ Generelt om bæredygtighedsrapportering (CSRD) | erhvervsstyrelsen.dk

³² Baggrundsrapport: Kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og biodiversitet på kirkegårdene, s. 55

4. Understøttelse af de lokale enheder

For at støtte folkekirken som samlet organisation i at nå i mål med en grøn omstilling, kræver det en stor og fortløbende indsats, et samarbejde og involvering af hele den folkekirkelige organisation.

Folkekirkens decentrale organisering placerer beslutningskompetencen for en lang række af de vigtige omstillingsfaktorer lokalt i de ca. 1.600 menighedsråd, som har forvalteransvaret og initiativretten. Dette er både en svaghed og en stor styrke, som kan anvendes aktivt og bidrage til store forandringer. Komplexiteten af opgaven betyder dog, at den lokale handling ikke kan stå alene, men bør understøttes gennem hele det folkekirkelige system. Alle enheder og niveauer har en rolle i at få omstillingen til at lykkes og gøre sit til, at målene nås.

FGO yder allerede nu en stor rådgivnings- og vejledningsindsats (basisydelser) til ansatte og folkevalgte. Indsatsen vil fortsat sikre faglig viden og vejledninger, anvisning af *Best practices*, deling af læring og erfaringer fra andre folkekirkelige enheder, nyttiggørelse af indsamlede data og værktøjer samt arbejde for at påvirke det politiske felt, således at grøn omstilling i folkekirken tilgodeses. FGO vil desuden fortsat indgå nationale samarbejder med øvrige organisationer, fonde, foreninger mv., der lokalt kan hjælpe den grønne omstilling.

Basisydelser

FGO vil arbejde målrettet med understøttelse af lokale enheder ved fortsat at tilbyde følgende basisydelser:

- Besvarelse af almene henvendelser i spørgsmål om grøn omstilling, der ikke kræver udkørsel
- Udgivelse af nyhedsbreve cirka to gange månedligt med viden og information om grønne indsatser
- Løbende opdatering af hjemmesiden med relevant information produceret af FGO, andre enheder i folkekirken eller fageksperter inden for grøn omstilling
- Invitation til en række gratis webinarer om aktuelle emner
- Vejledning til anvendelse af dashboardet over folkekirkens klimaaftryk og det lokale klimaaftryk, herunder hvordan indsigt herfra anvendes i praksis
- Udbredelse af kendskab til og anvendelse af GIS-kortværktøj over folkekirkens jorder.

Foruden ovenstående basisydelser beskriver det følgende afsnit, hvordan FGO vil bistå og samarbejde med de enkelte enheder - menighedsråd, provstier og stifter – i folkekirkens organisation med fokus på løsninger, som bidrager til at lette den lokale opgavebyrde, hvor det er muligt.

Understøttelse af menighedsråd

I arbejdet med den grønne omstilling i folkekirken står menighedsrådenes centrale rolle tydeligt frem. De er initiativtagere, beslutningstagere og står ofte som primære ansvarlige for at gennemføre lokale projekter. Derfor vil projektet arbejde med indsatser målrettet menighedsråd som vil omfatte:

- Direkte information om de mange materialer og vejledninger/håndbog i grøn omstilling, som FGO har udarbejdet og stiller til rådighed via hjemmesiden.
- Direkte invitation til alle menighedsråd om deltagelse i kurser/foredrag/workshop etc. om opkvalificering om grøn omstilling.

- Webinar for nyvalgte og genvalgte om at komme godt i gang med eller fortsætte arbejdet med grøn omstilling.
- Evt. webinar for dem, som er særligt interesserede i at bruge deres plads i menighedsrådet til at arbejde med grøn omstilling.
- Flere aktører, også indirekte kommunikationskanaler som eksempelvis lokale medier, fagorganisationer og andre relevante parter, bringes i spil for at øge kendskabet til og opmærksomheden på de ydelser, som FGO tilbyder menighedsråd i hele landet.
- For at informere nye menighedsråd om FGO vil sekretariatet i et samarbejde med Landsforeningen af Menighedsråd og landets stifter udsende materiale til nyvalgte menighedsrådsmedlemmer og om muligt deltage fysisk med oplæg på kurser og infomøder for nyvalgte.
- Fortsætte og om muligt udvide det gode samarbejde med Landsforeningen af Menighedsråd.

Understøttelse af provstier

Provstierne fungerer som en vigtig krumtap, når det kommer til at forankre og udbrede den grønne omstilling. De kan gennem budgetplanlægning, bevillinger, grønne puljer og fælles koordinerede processer både anviser en tydelig handlingsvej og samtidigt sikre midlerne til at gennemføre disse. Der er flere gode eksempler, hvor et stort fokus på klima og miljø samt ikke mindst økonomisk støtte til grønne tiltag har gjort, at det grønne fokus har forplantet sig hos de enkelte menighedsråd og kirkegårdsansatte.

FGO vil invitere provstier til informationsmøder (online eller fysiske) med fokus på bl.a.:

- Videndeling og netværk.
- Processer, som provstiudvalget kan iværksætte for at fremme den grønne omstilling i provstiet (f.eks. dialogværktøjer og dialogiske rum, brug af skemaer, interessentanalyse og kommunikative strategier).
- Direkte invitation til alle provstier om deltagelse i samme tilbud som ovenstående hos menighedsrådene.
- Tæt dialog og udvidet samarbejde med Provsteforeningen om understøttelse af provstierne og deres rolle.

Desuden kan FGO i de kommende år tilbyde at besøge en del af landets provstier til enten det indledende eller det faktiske budgetsamråd. Her kan deltagelsen være et oplæg og workshop afstemt med provstiudvalget, så det hænger sammen med provstiets lokale udfordringer, muligheder eller øvrige lokale forhold.

Understøttelse af stifter

Stifter, biskopper og stiftsråd kan spille en vigtig rolle i at sætte en grøn agenda i stiftet og fungere som lokal motivator. Stiftsrådet og et evt. grønt stiftsudvalg kan facilitere samarbejder på tværs af provstier og være med til at understøtte arrangementer, materialer, viden og inspiration på tværs af stiftet. Stiftsadministrationen har samtidig mulighed for at understøtte lokale initiativer igennem sagsbehandling i tæt dialog med folkekirkens konsulenter, gennem kommunikationsindsatser etc.

Stifternes lokale behov og udfordringer imødeses ved at:

- FGO inviterer til samarbejde og dialog med de grønne stiftsudvalg, der er nedsat i næsten alle stifter. FGO vil facilitere fysiske eller online møder, hvor stiftsudvalgene får muligheden for at netværke, inspirere hinanden og dele viden. Desuden vil de også kunne præsentere de udfordringer (lovgivning, strukturer mv.), der spænder ben for den grønne omstilling. Udfordringer, som FGO arbejder aktivt for at løfte og løse.
- FGO arbejder for at understøtte stiftsøvrighederne med faglig sparring på klima- og miljøområdet.

Ambassadørkorps, stiftsvist eller provstivist

Ud over ovenstående tiltag, som bygger videre på allerede igangsatte initiativer, er det blevet tydeligt, at en forstærkelse af den personbårne formidling og kontakt er vigtig. FGO modtager i dag enormt mange lokale henvendelser. Mange af disse kunne med fordel håndteres mere lokalt i en understøtning af deres særlige behov.

I dialogen med biskopperne efteråret 2024 blev det flere steder drøftet, hvordan den fysiske, personbårne kontakt til menighedsrådene kan styrkes. Der kunne med fordel etableres en form for ambassadørkorps. Enten en lønnet model eller frivilligmodel.

Løsninger som kræver finansiering kunne evt. være stiftsvise grønne koordinatore. En evt. halvt lokalt og halvt centralt finansieret grøn koordinator. Denne person vil være den, som menighedsrådene primært kontakter med deres spørgsmål om grøn omstilling. Personen er sammenhængende med FGO så faglighed og positiv synergi sikres.

Flere provstier er også begyndt at ansætte sekretærer med projektkoordinatorfunktion, som varetager henvendelser vedrørende klima- og miljø. Der drøftedes også gode modeller for at mobilisere den store faglighed, der ligger i frivilligt i menighedsrådene og muligheden for et udbygget ambassadørkorps med disse ressourcepersoner.

Faktum er, at der bliver flere og flere klima- og miljømæssige udfordringer, der skal håndteres, og viden herom, hjælp og muligheder skal kanaliseres ud til de mange lokale decentrale enheder, der sidder med beslutningskompetencen.

Samarbejde med folkekirkens institutioner

FGO har opnået tæt samarbejde med folkekirkens institutioner og centre. Den grønne omstilling er ikke et sideløbende spor, men indtænkes i stigende grad i mange af de eksisterende valg, vaner og kanaler, som folkekirken arbejder med.

Første projektperiode har allerede vist styrken og de synergieffekter, der opstår i disse samarbejder. Dette skal blandt andet videreføres og styrkes i følgende konkrete samarbejder:

Folkekirkens Uddannelses og Videnscenter (FUV)

FGO vil sammen med FUV videreføre samarbejdet om en provsteuddannelse med fokus på ledelse af den grønne omstilling i provstierne. Derudover vil FGO indgå i et tættere samarbejde med enheden Folkekirken i Tal om at indhente og præsentere relevante data inden for den grønne omstilling på de platforme, som allerede er i brug i folkekirken, f.eks. folkekirkens intranet og sogn.dk.

Folkekirkens IT (FIT)

FGO vil forsætte samarbejdet med FIT omkring at levere relevante digitale løsninger til den grønne omstilling, og udnytte den eksisterende digitale infrastruktur, som FIT vedligeholder. FGO vil desuden bidrage til FITs arbejde med bæredygtighedsstrategier i udvælgelse og drift af digitale løsninger og IT-udstyr.

Planceret Aalborg

FGO vil forsætte det gode samarbejde om at opdatere folkekirkens GIS-kort, med aktuelle overblik over folkekirkens arealer og værktøjer til klima- og miljøvenlig arealanvendelse.

Folkekirkens Administrative Fællesskab (AdF)

FGO vil udbygge det i forvejen nære samarbejde med AdF, som med dets indgående kendskab til fællesfondens økonomi og regnskab kan bistå med yderligere indblik i fællesfundsinstitutionernes muligheder for fælles og tilgængelige løsninger. Det kan fx være i relation til indkøbsaftaler eller estimering af CO₂-udledning baseret på regnskabstal.

FGO har et godt samarbejde med Folkekirken.dk og leverer materiale, cases, fakta og kontakter til deling af viden om folkekirkens arbejde med grøn omstilling målrettet et bredere publikum.

5. Afrunding: Folkekirkens Grønne Omstilling fra 2026

Som et fælles folkekirkeligt ansvarsområde kan FGO medvirke til at understøtte og koordinere en samlet indsats, hvor det er gavnligt, herunder f.eks. dokumentation af klimaaftryk og biodiversitet samt dokumentation for opnåede resultater hen imod 2030. Essentiel er også opgaven med at understøtte lokale processer i folkekirkens forskellige enheder. Her samler FGO op på, deler og videreudvikler vigtige erfaringer på tværs af stifter, provstier og sogne.

FGO forholder sig løbende til de nuværende og kommende nationale målsætninger og målsætninger for det offentlige område, som skal sikre, at Danmark tilsammen kommer i mål med en 70 % reduktion i 2030 og klimaneutralitet i 2050, og hvordan disse kan omsættes til meningsfulde bidrag fra folkekirken.

Nedenstående strategiske tiltag er en fortsættelse og opkvalificering af den igangværende indsats.

Folkekirkens Grønne Omstilling:

- fungerer som en tværgående indsats til understøttelse af de lokale enheder med rådgivning og vejledning vedrørende grøn omstilling, klima og miljø i folkekirken
- afdækker faglighed, lovgivning og best practices m.v.
- analyserer og udpeger indsatsområder og metoder
- formidler og rådgiver fagligt, både opsøgende og på henvendelser, og bidrager derved til at kvalificere lokale overvejelser og beslutninger
- indsamler og udbreder løsninger, resultater og erfaringer inden for folkekirken
- udarbejder vejledninger, værktøjer og andre materialer
- koordinerer konkrete indsatser for grøn omstilling
- indgår i netværk og samarbejder med en række interne og eksterne aktører
- arbejder aktivt for at udnytte tilskudsmuligheder og fremme samarbejder, som kan understøtte FGOs mål etc.
- fungerer som et kontaktpunkt for medier, myndigheder, organisationer og virksomheder, der vil lære mere om og/eller samarbejde om fælles indsatser på det grønne område

Facilitering af fælles forandring i fast forankring.

Vi skal bedrive kirke i den samtid vi er en del af, og vi skal gøre det sammen, med respekt for historien og forskellene. Folkekirken kan nå længst og opnå de største resultater ved at stå sammen i den grønne omstilling. Det kan ske med FGO som den tværgående instans, der samler ressourcer og lokale erfaringer og stiller dem til rådighed for alle menighedsråd og provstier samt yder direkte rådgivning til dem, der efterspørger det.

Med ganske få ord kan man sige, at Folkekirkens Grønne Omstilling er med til at gå foran og med til at træde stierne, så de bliver nemmere både at få øje på, gå på og nå målene med – for menighedsråd, provstiudvalg og andre beslutningstagere i folkekirken.

6. Proces- og tidsplan 2026-2029

Folkekirkens Grønne Omstilling 2026-2029 står på skuldrene af det indledende arbejde i perioden 2022-2025. Prioriteringen af indsatser er således afledt af den nationale kortlægning af folkekirkens klimaaftryk og afspejler de gældende nationale målsætninger. Indsatser og mål afstemmes løbende i styregruppen.

Som det fremgår af tabel 1, imødeses en nødvendig opprioritering af indsatserne med omlægning af jorderne, med reduktion af energiforbruget, herunder udfasning af fossile opvarmningskilder og med bygningernes klimaaftryk fra vedligehold, renovering og nybyggeri. Af ressourcemæssige hensyn er en tilsvarende nedprioritering af andre indsatser nødvendig, forventeligt på affalds- og transportområdet.

Kortlægningen og indsatsen afspejler de nationale målsætninger for 2030-2045

Med aftalen om Grøn Trepårt er der sat ambitiøse mål for omlægning af landbrugsjord til skov og udtagning af lavbundslande, ligesom der på energiområdet blandt andet er sat mål for udfasningen af de fossile opvarmningskilder i statslige og kommunale bygninger. Sådanne målsætninger kan både motivere til lokal handling og anskueliggøre folkekirkens bidrag til Danmarks fælles mål for en grøn omstilling.

Det anbefales at foretage en opfølgende klimakortlægning og evaluering for at måle, om indsatsen bærer tilstrækkelig frugt og i givet fald, hvor der skal sættes ind for at komme i mål. I samme forbindelse anbefales en videreudvikling af dashboardet. Dashboardet eller folkekirkens klimakompas skal være et mere operationelt værktøj, som også er brugbart i folkekirkens arbejde med grøn omstilling på lokalt plan.

Kortlægningen kan med fordel udføres f.eks. i 2028. Det anbefales tilsvarende at afholde en landsdækkende konference i forbindelse med den opfølgende kortlægning. Herved sikres rettidig justering af indsatser og målrettet fokus og rådgivning for opfyldelse af målsætningerne.

Tabel 1 nedenfor giver et overblik over de overordnede forventede aktiviteter, der arbejdes med 2026-2029. De overordnede indsatser og aktiviteter vil løbende i projektperioden konkretiseres i handleplaner.

- Den mørkegrønne farve angiver, hvor der vil være et særligt fokus på en indsats/aktivitet.
- Den grønne farve angiver, at indsatsen foregår fortløbende.
- Den lysegrønne farve indikerer en forventet nedjustering af indsatsen i forhold til effekt og ressourcer.
- Den skraverede grønne farve angiver, at fokusindsatser forventeligt justeres på baggrund af resultater fra en opfølgende kortlægning forventeligt i 2028.

Tabel 1: Oversigt over overordnede aktiviteter i projektperiode 2026-2029

Indsatser og milepæle/overordnede aktiviteter				
Indsatser inden for arbejdsområder	2026	2027	2028	2029
Folkekirkens jorder				
Kirkegårde				
Energiforbrug				
Bygninger				
Affald				
Indkøb				
Transport				
Overordnede aktiviteter				
Opfølgende kortlægning af klima og biodiversitet				
Konference				
Afholdelse af webinarer om aktuelle temaer				
Medarrangering og deltagelse i stifts-/provstivise arrangementer				
Udvikling af materialer, værktøjer, cases, guides mm. til digital og fysisk udgivelse				
Interne og eksterne samarbejder, inddragelse af interessenter, uddannelse af ambassadører mv.				
Tilstedeværelse og deltagelse ved relevante konferencer, årsmøder, folkemøder mv.				
Politisk arbejde, finansierings- og støttemuligheder mv.				
Årlig afrapportering samt afsluttende evaluering				

7. Organisering

Styregruppe

FGO's øverste myndighed er styregruppen. Styregruppen består af repræsentanter for biskopperne, Provsteforeningen, Landsforeningen af Menighedsråd og By-, Land- og Kirkeministeriet. Disse repræsentanter udpeger endvidere 1-2 læge repræsentanter fra menighedsråds-og/eller provstiniveau. Styregruppen skal sikre, at programmets arbejde løbende koordineres og afstemmes med såvel folkekirkens interessenter som faglige kompetencer på området og selvfølgelig de formelle krav, der måtte følge af politiske aftaler på området. Styregruppen godkender programmets budget-, udviklings- og aktivitetsmål. Der er tale om en mindre styregruppe, der er operationel ift. tæt sparring med projektgruppen og en programleder for at sikre handlekraft. Programlederen udpeges blandt stiftskontorcheferne, og denne deltager i styregruppemøderne sammen med projektlederen. Programlederen vil dermed, udover til de parter der er repræsenteret i Styregruppen, også sikre videndeling til de øvrige stiftsadministrationer/fællesfunds-institutioner. Projektlederen er sekretær for styregruppen.

Projektgruppe/sekretariat

Projektgruppen/sekretariatet udfører det daglige arbejde og består af en projektleder, to projektmedarbejdere og en kommunikationsmedarbejder. Projektlederen varetager den daglige ledelse. Erfaringerne fra 2022-2025 viser, at med de begrænsede personaleressourcer skal hele teamet kunne varetage en lang række forskelligartede opgaver og tilsammen have faglige profiler indenfor projektledelse, kommunikation, naturforvaltning, bygnings-/energioptimering, bæredygtighed, kirkekendskab og have et stærkt netværk af fagspecialister/konsulenter indenfor grøn omstilling.

Fysisk forankring og kontorpladser

Det er en landsdækkende indsats, og en fysisk forankring på tværs af Danmark er derfor nødvendig. Erfaringerne fra projektperioden fra 2022-2025 har vist, at meget af det daglige arbejde kan koordineres på møder via Teams, men at indsatsen er forbundet med en del rejseaktivitet. Rejseaktiviteten er dels i det daglige sekretariatsarbejde og dels i de mange forankrende lokale aktiviteter. Kontorpladserne har det meste af perioden med stor fordel været koblet op på folkekirkens intranet og IT-service, F2-arkivsystem mv. Kontorpladser i flere af stiftsadministrationerne og ministeriet har vist sig meget velfungerende i det daglige arbejde med forankring, kommunikation og samarbejde med alle niveauer og lokale enheder i folkekirken.

Økonomi- og personaleansvar

Det er en forudsætning for at bevilge midler fra fællesfonden og ansætte personale, at dette sker til en formel juridisk enhed, der har ansvar for disponering og aflæggelse af regnskab. Personaleansvaret er placeret hos den stiftskontorchef, der er udpeget som programleder, og således formelt (og praktisk) er den, der ansætter medarbejderne. Dermed placeres den formelle juridiske enhed, og således også bevillingen og ansvar for regnskabsaflæggelse, reelt hos den biskop, hvor stiftskontorchefen har sit ansættelsessted. I praksis vil programlederen/stiftskontorchefen, i samarbejde med projektlederen, understøtte den siddende styregruppeformand ved beslutninger vedrørende budget og regnskab. Programlederen kan som ansættelsesmyndighed uddelegere den daglige ledelse til projektlederen.

Økonomi

Arbejdet med grøn omstilling i folkekirken er en omfattende og langsigtet indsats. På lige fod med resten af samfundet er bæredygtighedshensyn og ansvar for miljø og klima også en del af fremtidens folkekirke. Med den kontinuerlige udvikling af regler og muligheder, der vil omfatte folkekirkens jorder, bygninger mv., er der ikke tale om en kort konverteringsperiode, men der må påregnes en permanent rådgivnings- og vejledningsindsats.

Med henblik på at sikre faglighed, kontinuitet og effekt af denne store indsats er det fortsat nødvendigt at understøtte arbejdet med dedikerede økonomiske og personalemæssige ressourcer. Da der er tale om en tværgående indsats, der involverer hele folkekirken, vurderes finansieringen at skulle ske af fællesfonden.

Det forudsættes, at store konferencer³³ og lignende til dels kan oppebære indtægter fra lokalt niveau, fx i form af deltagerbetaling til arrangementer.

Under alle omstændigheder er programmets budget kun en mindre del af de samlede udgifter til den grønne omstilling, idet de fleste udgifter vil ligge lokalt i sogne og provstier. Sigtet ved det fælles samarbejde er, udover at øge antallet af klima-, miljø- og naturforbedrende tiltag, at billiggøre de lokale

³³⁺³⁵ Inspirationskonference i 2022 havde omkostninger på ca. 1.100 kr./deltager, som dels var finansieret af FGO's opstartsbevilling og dels deltagerbetaling på 350 kr./person. En tilsvarende konference med samme setup vil igen kræve en bevilling på ca. 500.000 kr.

investeringer, fx ved fælles indkøb, evt. ved rammeaftaler, samt at lette adgangen til nye finansieringskilder og -modeller.

Årlig budgetramme 2026-29 (2025-tal)

Lønudgifter, brutto	2.950.000
Overhead	1.180.000
Mobilisering	150.000
Formidling	150.000
Konsulentydelse	200.000
Årlige opgaver vedrørende opfølgende klimakortlægning ³⁴ , dynamisk klimakompas, landskonference ³⁵ , yderligere indsats overfor jorder og udfasning af fossile opvarmningskilder.	500.000
I alt pr. år	5.130.000

Forklaring til budgetposterne

- Løn, inkl. pension: Dækker fire AC-medarbejdere, heraf en chefkonsulent (projektleder). Omfatter af regnskabstekniske årsager også honorar til de folkekirkelige konsulenter, f.eks. varme-, energi- og klimakonsulenten og kirkegårdsconsulenter, samt eksterne oplægsholdere, der modtager honorar via cpr.
- Overhead: 40 % af lønudgiften. Dækker fx driftsudgifter, kurser og div. mødeudgifter
- Mobilisering: Arrangementer, møder og transport
- Formidling: Hjemmeside, publikationer, værktøjer, foredrag etc.
- Konsulentydelse: Fx faglig/teknisk rådgivning, kortlægning og/eller facilitering af møder, oplæg mv.
- I forhold til de prioriterede indsatser forudses omkostninger til årlige opgaver vedrørende opfølgende klimakortlægning, dynamisk klimakompas (hvor provstier/sogne kan synliggøre og dokumentere effekten af grønne tiltag), landskonference, yderligere indsats overfor jorder og udfasning af fossile opvarmningskilder.

³⁴ Den landsdækkende kortlægning af folkekirkens klimaafttryk og biodiversitet på kirkegårdene i 2023 kostede ca. 1,2 mio. kr.